

Tam, kjer se moški zavzemajo za ženske

Piše: **Barbara Kužnik**

Foto: Barbara Kužnik

Svet se letos spominja prvega koraka na poti k enakopravnosti žensk, vendar je ta tudi po sto letih marsikje še vedno le simbolna. Glede na splošno deklaracijo o človekovih pravicah bi morala biti njihova volilna pravica povsem samoumevna. Pa vendar je v Savdski Arabiji, na Brunejih, v Libanonu in v Butanu še nima jo ali pa je zelo omejena. V Kuvajtu so jim jo začasno odvzeli, znova naj bi jo uvedli z letom 2007. Tudi sicer si je ženske po svetu niso izbojevale hkrati. Ob skandinavskih deželah so bile med prvimi Rusija, Nemčija, Madžarska, Poljska, Avstrija in Nizozemska. V vsej Švici so jo dobile šele leta 1971, v Liechtensteinu pa pred 22 leti. Prvi zakon o splošni volilni pravici za ženske pa so leta 1906 sprejeli na Finskem.

Po vsem svetu slovita kot najbolj znani finski izvozni uspešnici finska savna in Nokia. Pa bi to lahko rekli tudi za žensko volilno pravico?

Ja, lahko. Pred sto leti je bila volilna pravica žensk res nekakšna finska izvozna uspešnica. Šlo je za to, da so takrat lahko glasovale vse, ne glede na socialni položaj. Prav tako vsi moški. To je bilo za tisto obdobje edinstveno in Finska je postala zgled, ki so ga hotele posnemati vse evropske države. V 19. stoletju

so sicer to pravico že leta 1870 dobile v državi Wyoming v ZDA, 1893 na Novi Zelandiji in 1902 v Avstraliji. A glasovale so lahko le belopolte, pravico do kandidature pa so na primer na Novi Zelandiji dobile ženske šele leta 1919, v Avstraliji pa so šele leta 1967 lahko glasovale vse, tudi Aboriginke. Na Finskem se je leta 1906 prvič na svetu zgodilo, da so aktivno in pasivno volilno pravico, pravico voliti in biti izvoljen, dobili vsi državljani brez izjeme.

Finska zgodba je bila posebnost z več vidikov. Pred sto leti je bila to zelo revna, agrarna kneževina na obrobju, a ji je v nasprotju z drugimi evropskimi državami, kjer sta bili delavsko gibanje in gibanje za državljanske pravice zelo razviti, uspelo premakniti mejnik v zgodovini.

Francijo, državo ideje o državljski enakopravnosti, v kateri so ženske dobile volilno pravico šele po drugi svetovni vojni, in Veliko Britanijo, kjer so jo dobile šele leta 1928, je Finska zadela naravnost v srce. Zlasti zato, ker se finska družba zaradi velike revščine, drugače kot v teh državah, takrat sploh ni ukvarjala s teorijami o enakopravnosti sploh. Nič nenavadnega ni bilo denimo, da so ženske bodisi na podeželju bodisi v mestu same preživljale družino. Tedaj je bila Finska del Rusije in revolucionarni duh je bil tudi tu zelo navzoč. Ljudje so se kolektivno uprli ruskemu potujčevanju, uvajanju novega jezika,

Ko so na Finskem leta 1982 po burni razpravi zavrnil predlog, da bi tudi ženske lahko opravljale duhovniški poklic, je Marjaliisa Hentilä protestno izstopila iz Protestantske cerkve. Medtem so že postale duhovnice in zdaj bučno spremlja razpravo o tem, ali bi ženska v Protestantski cerkvi lahko zasedla tudi škofovski položaj. Strokovnjakinja za zgodovino ženskega gibanja je prepričana, da bi se to lahko zgodilo v desetih letih, in prav nič ne bi bila presenečena, če bi se prav na Finskem. Docentka za gospodarsko in socialno zgodovino, dr. Marjaliisa Hentilä, je direktorica Finskega inštituta v Nemčiji in na njeno pobudo so 8. marca na univerzi Humboldt v Berlinu odprli razstavo 100 let volilne pravice za ženske.

Ženske se lahko bolje ali vsaj drugače spopadamo s težavami, pri čemer vedno upoštevamo morebitne posledice konfliktov ali vojn. In zato mislim, da bi bilo za ta svet bolje, če bi o njegovi prihodnosti odločale tudi me.

poskusu spreminjanja kulture in socialni neenakopravnosti. Večina ljudi je bila takrat namreč brez pravic, zato so imeli jasno izoblikovane zahteve po enakopravnosti in pravicah za vse državljanke in državljanje.

Bi bilo sploh mogoče, da bi si takrat, denimo, same izbojevale volilno pravico?

Ne, nikakor! Nikjer na svetu jim ni uspelo samim. Povsod so potrebovale podporo moških. Celo sufražetkam in feministkam ni uspelo samim. Bile so glasne, povzročale so mnogo hrupa, ampak velikih premikov niso naredile. Veste, boj za enakopravnost mora potekati v smeri z moškimi in ne proti njim. Na Finskem je uspelo tudi zato, ker so se za ženske enako zavzeli tudi moški. Tako se je začelo. To so bili pametni in liberalni možje.

Kakšni pa so bili odzivi, ko je prvih devetnajst izvoljenih Fink vstopilo v parlament? Med njimi so bile namreč tudi povsem proletarske ženske.

Da, med njimi so bile tudi služkinje in perice. To je bil seveda šok na Finskem in drugje. V svetovnih časopisih so se čudili in se spraševali: Kako bo navadna neizobražena služkinja razumela vsebino nekega zakona in kako bo sodelovala pri oblikovanju novih? Predsodki, da ženska, še posebno neizobražena, ni primerna za delo v politiki in da je njen prostor doma pri otrocih, so bili pogosti. A vse

poslanke iz proletarskih vrst so bile izjemno uspešne. Takrat so na Finskem izdali celo uradno razglednico s portreti devetih poslank iz delavskih vrst. V prvih treh letih so ženske v parlamentu predlagale okoli trideset zakonov. Med drugim so zahtevale, da mora oče priznati svojega nezakonskega otroka in ga finančno podpirati. Zavzemale so se za boljše možnosti izobraževanja za ženske in opozarjale na posledice spolnega in fizičnega nasilja nad njimi. Predlagale so za tedaj revolucionarne zakone, ki se nam zdaj zdijo povsem samoumevni. Sčasoma so postale nepogrešljive v politiki in priljubljene med volivci. Kot denimo Miina Sillanpää, ki je od svojega devetega leta delala v tovarni bombaža, tam obiskovala tovarniško šolo, pozneje delala kot služkinja in ustanovila celo delavsko gibanje za pravice služkinj. Zaradi svojih izkušenj je zelo dobro razumela revščino in težave vsakdanjega življenja. Postala je zelo uspešna, leta 1926 je bila kot prva ženska izvoljena na položaj ministrice za socialo. V parlamentu je bila do leta 1947. To je po mojem mnenju primer izjemno uspešne politične kariere.

Kaj je bilo po uvedbi ženske volilne pravice drugače, kako se je nova politična demokracija kazala v družbi, so se spreminila razmerja tudi v zasebni sferi?

Kulturno okolje je bilo na Finskem nekoliko drugačno kot, denimo, v Nemčiji. Ženske so že prej tako ali tako aktivno sodelovale v civilnodružbenih gibanjih, na primer v gibanju proti alkoholu, delavskem gibanju, gospodinjstkih združenjih, športnih društvih ... Vsa so imela velike prostore, kjer so udeleženci lahko obiskovali knjižnice, gledališke pred-

In če rečem, da ženska mora biti feministka, s tem ne mislim, da bi se morala bojevati proti moškim, temveč se skupaj z njimi zavzemati za šibkeje in za žrtve kršitev pravic.

stave ali politične prireditve. Sodelovala je lahko vsa družina. To so bili prvi javni prostori, ob cerkvenih seveda, kjer so sodelovanje žensk ne samo dovolili, ampak tudi spodbujali. Bilo je drugače kot v srednji Evropi, kjer so se v veliki večini moški aktivisti delavskega gibanja srečevali predvsem v gostilnah, ki pa niso bile povsem običajen ali vsaj primeren prostor za ženske. Že v izhodišču so bile med Finci in drugimi razlike. Lahko seveda rečemo, da je bila uveljavitev ženske volilne pravice primer, ki jih je opogumil k še dejavnejšemu vključevanju v civilna gibanja in politiko. Razvijalo se je počasi. Tudi pri nas se ni nič zgodilo čez noč. Glavno je bilo, da so začele dobivati položaje v odborih in pomembnejših političnih organih, kjer so lahko sodelovale pri oblikovanju zakonov. In prav to je tisto, kar je najpomembnejše tudi pri vprašanju kvot.

Kakšne izkušnje imate s kvotami na Finskem?

Pri nas smo jih uvedli leta 1985 z zakonom, ki v vseh državnih organih zagotavlja 40 odstotkov bodisi žensk bodisi moških. Gre za enakopravno zahtevo. Zelo pomembno je, da pri sprejemanju družbenopolitičnih odločitev sodelujejo oboji, tako poročene kot neporočene ženske kot neporočeni in poročeni moški. Vse družbene skupine morajo biti zastopane. Zakon velja za vse javne službe, tudi za občinske odbore, torej za vse tiste organe, ki niso

Na Finskem se je leta 1906 prvič na svetu zgodilo, da so aktivno in pasivno volilno pravico, pravico voliti in biti izvoljen, dobili vsi državljani brez izjeme.

izvoljeni neposredno na volitvah. S tem imamo zelo dobro izkušnjo.

Kako pa je s kvotami pri volitvah oziroma pri oblikovanju kandidatnih list?

Tu nimamo posebnega zakona, ampak samo priporočilo. Večina strank ga kljub temu upošteva.

Če je bila ženska volilna pravica osrednja zahteva ženskega gibanja v prvi polovici 20. stoletja, je novo žensko gibanje, ki je bilo blizu gibanju generacije '68, zamajalo tradicionalne vloge in vrednote. Zasebno je postalo politično. Kako ste razumeli in doživeli novo gibanje?

Prihajam s podeželja, iz kmečke družine. Radoovednost in želja po spoznavanju novih kultur, vzpostavljanju mednarodnih stikov, učenje tujih jezikov so me že zelo kmalu gnali v svet, v ZDA in Nemčijo. Seveda je bilo že to, da sem pri šestnajstih letih odšla od doma, nekoliko nenavadno, ampak po enoletni dijaški izmenjavi v Minnesoti in po končani gimnaziji v Berlinu sem se vrnila na Finsko. Ja, seveda, tedaj je bilo tako v ZDA, Nemčiji kot tudi na Finskem veliko različnih novih ženskih gibanj. Sodelovala sem na nekaterih prireditvah, predavanjih in shodih. Bila sem zelo mlada in takrat so bili moji interesi drugačni kot zdaj. Še vedno imam veliko simpatij do gibanja socialdemokratskih žensk. Pogosto se udeležujem njihovih srečanj. Ampak po drugi strani prav tako sodelujem na gospodinj-

skih tečajih, ki jih pripravljajo v moji vasi na Finskem. Osebnost ne delam razlik. In če rečem, da ženska mora biti feministka, s tem ne mislim, da bi se morala bojevati proti moškim, temveč se skupaj z njimi zavzemati za šibkejšo in za žrtve kršitev pravic.

Pa vendar ima človek občutek, da je feminizem postal psovka.

Ja, sem opazila in poznam ženske, ki se nikakor ne bi tako poimenovala prav zaradi negativne konotacije besede. Verjetno je razlog v tem, da je feminizem v določenem obdobju nekoliko pretiraval, zahteve so bile zelo glasne in radikalne, mnogi so to razumeli kot napad na moške! Iz tega se je razvila tudi množica predsodkov. Mislim, da na Finskem beseda nima tako zelo negativnega pomena. Naša predsednica Tarja Halonen je na primer večkrat javno izjavila, da je feministka, v družbi pa se je za feministe opredelilo tudi precej moških in tako eni kot drugi so mislili povsem resno.

In kako je zdaj z enakopravnostjo žensk in moških v finski družbi? Bi rekli, da je lahko Finska tudi po sto letih v realizaciji politike enakih možnosti zgled za druge države?

V enakopravnosti zagotovo. V Nemčiji, kjer trenutno delam in živim, se počutim manj enakopravno kot na Finskem. Finska družba namreč prek socialnih mrež mnogo bolj podpira žensko. Za zaposleno žensko, za zaposleno mater je vse veliko lažje. Ima sicer možnost izbire, lahko ostane doma ali pa je kljub otrokom v službi polni delovni čas. Če na primer mati ostane doma in sama skrbi za otroka, dobi denarno nadomestilo v znesku, ki bi ga sicer država namenila za plačilo vrtca. Seveda

Razvijalo se je počasi. Tudi pri nas se ni nič zgodilo čez noč. Glavno je bilo, da so ženske začele dobivati položaje v odborih in pomembnejših političnih organizacijah, kjer so lahko sodelovale pri oblikovanju zakonov.

isto velja za očete. Finančna podpora je veliko boljše. Na Finskem je že od nekdaj tako, da sta bila zaposlena oba od staršev, to je del tradicije. Država ni več tako revna, kot je bila včasih, prej nasprotno, in življenjske navade so drugačne. Mladi se izobražujejo, tudi ženske so vedno bolj izobražene, in ker hočejo svoje znanje uporabiti, pač ne ostajajo doma.

Vi ste akademsko izobraženi, imate kariero in družino; ali je bilo za vas sploh kdaj vprašanje izbire med enim ali drugim?

Ne, nikoli. To pri nas sploh ni vprašanje. Ko sta bila moja sinova še majhna, sem izkoristila možnost podaljšane porodniške dopusta, tako da sem bila dve leti doma. Ampak dve ali tri leta si lahko privoščiš, če veš, da boš potem znova dobil službo. Pri meni se je izšlo. Vsaj po mojem mnenju sem to dobro izkoristila. Otroka sta šla potem v vrtec, kar sploh ni bilo slabo. Pri nas so te ustanove res enkratne, vzgojiteljice in vzgojitelji imajo akademsko izobrazbo in zelo dober celovit pristop do otrok. Sodobno opremljeni vrtci imajo bazene in priročne gledališke dvorane. Moja otroka sta zelo uživala in prepričana sem, da so v tistem obdobju bolje poskrbeli zanj, kot bi lahko moj mož in jaz. Pri enakopravnosti pa se mi zdi pomembno, da vrtce v celoti financira država oziroma občina in so

po vsej državi enako dobri. Socialni položaj družine ni pomemben, vsi otroci so enaki. Obravnavajo jih kot razvijajoče se osebe in spodbujajo njihove osebne lastnosti. Vzgoja brez razlik, v enakopravnem duhu je zelo pomembna.

Kako pa vidite tako imenovano retraditionalizacijo v novih državah članicah EU, med katere spada tudi Slovenija? Pred letom 1990 je bil čas zapovedane emancipacije, zdaj imajo prav te države v povprečju deset odstotnih točk manj žensk v parlamentih, kot je povprečje v Evropi. Kaj je vzrok, kakšna bi utegnila biti rešitev?

To ni dobro. Morda je to zdaj nekakšna protireakcija. Ker je bila prej emancipacija ali pa enakopravnost politično določena, so si ženske mogoče vzele čas za premislek. Samo upamo lahko, da je tako. Sicer je problem zakonsko mogoče urediti tako, da v zakon zapišete, da so ženske in moški enakopravni. Ampak to, verjemite, še nič ne pomeni in nikamor ne pripelje. Prav zato smo tudi mi pred več kot desetimi leti uvedli kvote in izkazale so se za zelo dobre. Žensk je dovolj, morda so le nekoliko plahe in se ne želijo izpostavljati. A ko so enkrat v politiki, se obnesejo. Tudi zakoni so boljši, ker enako sodelujejo moški in ženske. Vsekakor bi kot eno od rešitev predlagala kvote.

Tudi samo 25 odstotkov za začetek, kot predlaga naša vlada?

To je malo, to je premalo, ker skoraj ničesar ne spremeni. Zahtevati bi morali 60, pogajali

bi se o 50 in nato dobili 40 odstotkov. Samo tedaj so namreč lahko učinkovite!

Ko govorimo o enakopravnosti, je osrednje merilo vedno odstotek žensk v parlamentu. Pa vendar je po podatkih IPU (Inter-Parliamentary Union) na prvem mestu po odstotku žensk v parlamentu Ruanda z 48 odstotki, Finska je na četrtem mestu za Norveško in Švedsko s 37 odstotki. Za Slovenijo, ki se je z 12,2 odstotka znašla na nezavidljivem 85. mestu, je zanimiv podatek, da imajo več žensk celo v afganistanskem (27,3 odstotka), iraškem (25,5 odstotka) in sudanskem (14,7 odstotka) parlamentu. Ali je odstotek žensk v parlamentu res osrednje merilo, po katerem lahko ocenjujemo njihovo enakopravnost in stopnjo demokracije v družbi?

To ni neposredno znamenje tega, kako enakopravnost spolov deluje v družbi. To je zgolj karakteristika, a prav iz te osnove se utegne razviti kaj več. Vzemimo za primer Ruando, ki je revna dežela v razvoju in kjer ženske zelo verjetno nimajo prav veliko vpliva na potek dogodkov in politično odločanje. Ampak na Finskem je bil položaj pred sto leti prav tako negotov. Volitve so bile vsako leto in ženskam je uspelo v parlament priti vsakič znova. Bile so tam, predlagale so zakone, vendar radikalno na politiko niso mogle vplivati. Za enakopravnost žensk in moških je najprej treba zagotoviti svobodno in demokratično družbenopolitično vzdušje. V Sloveniji imate, če upoštevamo obdobje komunizma, dokaj

Žensk je dovolj, morda so le nekoliko plahe in se ne želijo izpostavljati. A ko so enkrat v politiki, se obnesejo. Tudi zakoni so boljši, ker enako sodelujejo moški in ženske.

mlado demokracijo. Na Finskem smo jo ustvarjali sto let in prvih deset let se tudi pri nas ni zgodilo nič prelomnega. Potem je prišla zelo krvava državljanska vojna, po kateri je bilo težko doseči prejšnje stanje. Lahko rečemo, da se je vse skupaj zares začelo razvijati šele po koncu druge svetovne vojne.

Je po sto letih pasivna in aktivna volilna pravica žensk in moških globalen konzenz?

To je ena izmed človekovih pravic, to je globalno priporočilo, ampak žal še ni povsod uveljavljeno in uresničeno. Ponekod po svetu namreč težko govorimo o svobodi, kaj šele o demokratičnih volitvah. Če ni demokracije, ljudje nimajo veliko možnosti.

Med prebivalci Evropske unije je 52 odstotkov žensk, a takšen delež na vodilnih položajih v politiki je še vedno izjema ali pa zgolj tema prihodnosti. Kljub temu imata prav Finska in Nemčija na oblasti ženski. Voditeljice imajo tudi nekatere druge države po svetu. Ali bi, glede na svojo izkušnjo, rekli, da ženska na tako pomembnem položaju prinaša pozitivne družbene spremembe?

Ja, simbolično prav gotovo, čeprav gre samo za eno žensko. Da se politična atmosfera nekoliko spremeni, smo lahko opazili tudi po izvolitvi Angele Merkel za kanclerko v Nemčiji. Pri nas pa je vpliv še opaznejši, saj ima finska predsednica zelo pomembno simbolno vlogo. Leta 2000, v obdobju predsedniških volitev, je bila Tarja Halonen mati samohranilka, ki je sicer živela z nekim moškim, a ni bila poročena. Ni bila članica cerkve, bila je predsednica odbora za pravice spolnih manjšin in se zelo aktivno zavzemala za države v razvoju. Je zgled solidarnosti in humanosti, zavzema se za ljudi, ki jim ne gre najbolje, za tiste, ki jim kršijo pravice. Prav ona je Evropski uniji predlagala ustanovitev instituta evropskega zastopnika Romov in Sintov, kar se je potem tudi zgodilo. Moram reči, da smo Finci zelo ponosni na svojo predsednico.

Bi torej rekli, da ženske v politiki naredijo politiko boljšo?

Da, vsekakor ne prinašajo nič slabega! Menim celo, da bi bil dialog med državami boljši in napetosti manjše, če bi bilo med pogajalci več žensk. Bolje ali vsaj drugače se spopadamo s težavami, pri čemer vedno upoštevamo morebitne posledice konfliktov ali vojn. In zato mislim, da bi bilo za ta svet bolje, če bi o njegovih prihodnosti odločale tudi ženske.